

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

УДК 336.22

<https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2020.3.21>

В.І. ДМИТРІВ

Західноукраїнський національний університет

ORCID: 0000-0003-0568-757X

**РИЗИКИ ДЕФІЦИТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ
ДЛЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ**

У статті досліджено переваги та недоліки дефіциту бюджету. Проаналізовано ризики формування дефіциту бюджету. Значну увагу приділено оцінці фіскальних надходжень до бюджету країни. Акцентовано увагу на впливі криз щодо збільшення дефіцитів бюджету та зменшенні податкових надходжень. Проведено оцінку можливих шляхів залучення коштів для фінансування дефіциту бюджету.

Констатовано, що приватні банки також могли би стати джерелом фінансування величезного бюджетного дефіциту. У підсумку доведено, що маємо не просто спад інвестицій в економіці України, а й тенденції, які грають проти відновлення динаміки капіталовкладень. У своїй суті це дуже несприятлива ситуація, яка ще сповна не проявилась. Аргументовано, якщо економіка не знайде компенсаторів низького рівня інвестиційної активності то Україну чекатимуть затяжні кризові процеси.

Підсумовано, що з одного боку, в економіці є низка депресивних тенденцій, деякі з них доволі руйнівні та сплутані з іншими. З іншого — є кілька острівців стабільності й можливих точок зростання. У такій ситуації завданням влади мала би бути швидка переорієнтація економіки із зменшенням вагомості негативних трендів і розвитком у бік точок зростання.

Ключові слова: податкові ризики, дефіцит бюджету, фінансова криза, інвестиції, ОВДП, експорт, імпорт, державний борг.

В.И. ДМЫТРИВ

Западно-украинский национальный университет

ORCID: 0000-0003-0568-757X

**РИСКИ ДЕФИЦИТА ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА ДЛЯ
ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ**

В статье исследованы преимущества и недостатки дефицита бюджета. Проанализированы риски формирования дефицита бюджета. Значительное внимание уделено оценке фискальных поступлений в бюджет страны. Акцентировано внимание на влиянии кризисов по увеличению дефицитов бюджета и уменьшению налоговых поступлений. Проведена оценка возможных путей привлечения средств для финансирования дефицита бюджета.

Констатировано, что частные банки также могли бы стать источником финансирования огромного бюджетного дефицита. В итоге доказано, что у нас не просто спад инвестиций в экономике Украины, но и тенденций, которые играют против восстановления динамики капиталовложений. В своей сути это очень неблагоприятная ситуация, которая еще вполне НЕ проявилась. Аргументировано, если экономика не найдет компенсаторов низкого уровня инвестиционной активности то Украина ждет затяжные кризисные процессы.

Подведены, что с одной стороны, в экономике есть ряд депрессивных тенденций, некоторые из них довольно разрушительные и спутаны с другими. С другой - есть несколько островков стабильности и возможных точек роста. В такой ситуации задачей власти должна была быть быстрая переориентация экономики с уменьшением значимости негативных трендов и развитием в сторону точек роста.

Ключевые слова: налоговые риски, дефицит бюджета, финансовый кризис, инвестиции, ОВГЗ, экспорт, импорт, государственный долг

V.I. DMYTRIV

West Ukrainian National University

ORCID: 0000-0003-0568-757X

RISKS OF THE STATE BUDGET DEFICIT FOR THE COUNTRY'S ECONOMY

The article examines the advantages and disadvantages of the budget deficit. The risks of budget deficit formation are analyzed. Considerable attention is paid to the assessment of fiscal revenues to the country's budget. Emphasis is placed on the impact of crises on increasing budget deficits and reducing tax revenues. An assessment of possible ways to raise funds to finance the budget deficit.

It was stated that private banks could also become a source of financing a huge budget deficit. As a result, it is proved that we have not only a decline in investment in Ukraine's economy, but also trends that play against the resumption of investment dynamics. In essence, this is a very unfavorable situation, which has not yet fully manifested itself. It is argued that if the economy does not find compensators for the low level of investment activity, Ukraine will face protracted crisis processes.

It is concluded that on the one hand, there are a number of depressive tendencies in the economy, some of which are quite destructive and confusing with others. On the other hand, there are several islands of stability and possible growth points. In such a situation, the task of the authorities should be a rapid reorientation of the economy with a decrease in the weight of negative trends and development towards growth points.

Key words: tax risks, budget deficit, financial crisis, investments, IGLBs, exports, imports, public debt.

Постановка проблеми

Під час економічних криз держава зазвичай відіграє ключову роль в економіці країни. Національні банки допомагають фінансовому сектору, а уряд за кошти бюджету стимулює внутрішній попит. Зазвичай такі дії дозволяють економіці швидко запрацювати і вийти з рецесії. Однак, поодиноких заходів щодо державних стимулів буває замало. Стимулювання економіки через монетарні чи фіскальні інструменти держави потребує фінансових ресурсів. Під час кризи це питання ще більше актуалізується.

Десятки держав світу вливають в економіку величезні кошти. Але навіть найрозвиненіші країни мають проблеми з джерелами фінансування таких ініціатив. Вони стрімко нарощують державний борг, проте цього виявляється замало. Тож багато з них вдається до друку грошей: кроку, який ще 10–20 років тому авторитетні економісти вважали руйнівним для економіки. У підсумку, хоч би коли закінчилася криза, після неї залишиться значний неприємний осад: роздуті державні борги й надлишки надрукованих грошей ще багато років даватимуться взнаки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Безпосередньо дослідженню проблематики податкового ризику, особливостям формування бюджетного дефіциту присвятили свої роботи українські та зарубіжні науковці: С. Брехов, Н. Вікторова, Т. Винокурова, О. Десятнюк [3], Ю. Іванов, Н. Євченко, Е. Калашнікова, Л. Карпов, А. Кізіма, А. Крисоватий, Е. Леус, А. Ломейко, М. Мігунова, Т. Паєнтко, О. Погорлецький, Д. Путілін, С. Сутирін, Л. Сідельникова, О. Тимченко, Д. Тіхонов, Ф. Філіна, Л. Чанкселіані, О. Чекулаєва, Д. Щекін та ін.

Формулювання мети дослідження

Метою наукової роботи виступає дослідження стану виконання дохідної частини бюджету країни, ідентифікація ризиків формування дефіциту бюджету та окреслення перспектив виконання та фінансування дефіциту бюджету.

Викладення основного матеріалу дослідження

В Україні у квітні цього року було проведено секвестр державного бюджету, у який заклали величезний дефіцит, а саме 298 млрд. грн. Великі надходження на покриття дефіциту бюджету покладали на зовнішнє фінансування, яке відповідно до плану мало покрити 135 млрд. грн. (майже половину) дефіциту (265 млрд. грн. запозичень проти 130 млрд. грн. погашень). Щоб залучити такі кошти, потрібно мати довіру іноземних інвесторів. Україна отримала \$2,1 млрд. від МВФ і ще кілька мільярдів від інших донорів та з розміщення євробондів. Однак невдовзі після того як гроші надійшли на рахунки уряду, парламентарі ухвалювати сумнівні рішення. Тим самим вони поступово, але невпинно підживляють довіру міжнародних партнерів. У підсумку зараз, щоб виконати держбюджет-2020 за зовнішніми запозиченнями, уряду потрібно знайти за кордоном понад 98 млрд грн [5].

Уряд розуміє, що його дії роблять малоперспективними можливість профінансувати масивний дефіцит бюджету через канал зовнішніх запозичень. За таких умов єдине поле, на якому потенційно можна знайти суми, зіставні з потребами бюджету, — це внутрішній фінансовий ринок. А єдиний інструмент, за допомогою якого з цього поля можна залучити кошти, — облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). На певному етапі, їх розміщення на фінансовому ринку України стало чи не єдиною можливістю виконати держбюджет-2020.

Цього року макроекономічні умови змінилися (гривня знецінюється, а відсоткові ставки низькі). До того ж у систематичних діях сумнівної якості іноземці побачили реальне обличчя нинішньої української влади. Тому за неповних три квартали 2020 року залишки ОВДП на рахунках нерезидентів не тільки не зростають, а і зменшилися на понад 30 млрд. грн.

Вирішити проблему із дефіцитом бюджету урядовці хочуть через залучення фінансування через держбанки. За неповні три квартали залишки ОВДП на рахунках усіх комерційних банків України зросли на понад 88 млрд. грн. Із них за січень — липень держбанки забезпечили понад три чверті: за даними оборотно-сальдових балансів, ПриватБанк поповнив свій портфель держоблігаціями на 29,6 млрд. грн., Ощадбанк — на 14,0 млрд. грн., Укрексімбанк — на 2,8 млрд. грн., а Укргазбанк — на 22,1 млрд. грн. Важливо, що за сім місяців Укргазбанк збільшив свої запаси ОВДП на 108%, тобто понад удвічі [6].

За сім місяців 2020 року кошти фізосіб у держбанках зросли на 47 млрд. грн., або 53% від усього приросту депозитів населення в банківському секторі, а кошти суб'єктів господарювання — на 31 млрд. грн. (46%). Потім майже весь цей фінансовий ресурс спрямовують на викуп ОВДП: за цей самий період обсяг держоблігацій у портфелі держбанків збільшився на майже 69 млрд. грн. Кілька років тому в Україні домінували кишенькові банки олігархів, які акумулювали фінансовий ресурс із ринку та спрямовували його на економічно неефективні авантюри своїх власників. У процесі очищення банківської системи ці фінустанови було виведено з ринку, а дії їхніх власників суспільство глибоко розкритикувало, але тепер уже держбанки працюють за їхньою схемою, фінансуючи дефіцит держбюджету.

Звичайно, що приватні банки також могли би стати джерелом фінансування величезного бюджетного дефіциту. З одного боку, вони мають чимало привабливіших напрямів для вкладання коштів, тому тверезо дивляться на держборг. Як наслідок, приватні банки купують ОВДП без особливого попиту, тож на кінець липня обсяг їхнього портфеля держоблігацій становив лише 67 млрд. грн. (проти 354 млрд. грн. у державних фінустанов). З іншого — донедавна умови для вкладень у держборг були доволі сприятливими: коронакриза зменшила сукупний попит, знизивши інфляцію, НБУ відреагував на це зниженням облікової ставки, завдяки чому Мінфін зміг розміщувати ОВДП під дедалі нижчі відсотки. Низхідна динаміка відсоткових ставок була привабливою, бо поки ставки падають, старі облігації, випущені під високий відсоток, дорожчають. Але зараз облікова ставка впритул наблизилася до нижньої межі можливостей, і тепер незаангажовані фінустанови втратили інтерес до внутрішніх держоблігацій, адже зараз на них багато не заробиш. Як наслідок, за останні півтора місяця обсяги первинних розміщень ОВДП значно зменшилися, а вся сума випущених в обіг державних цінних паперів майже не змінюється. Тож тепер уряд має величезні проблеми з розміщенням держоблігацій: ресурс держбанків хоч і великий, але не безмежний, а для приватних фінустанов нинішні умови розміщення не цікаві.

В Україні різко впав рівень інвестиції. Це почалося ще в першому кварталі 2020 року. Тоді індекс капітальних інвестицій знизився на 35,5%. Тобто звинувачувати пандемію в цій тенденції не зовсім правильно. Але карантинна економіка стимулювала збереження тренду, тому у другому кварталі глибоке падіння збереглося — 34,4%. Варто зауважити, що ні у 2014-му, ні у 2015 роках такого різкого падіння не було, тобто попри війну й величезну тодішню невизначеність інвестори не мали такої зневіри в українській економіці, як зараз. У 2009 році падіння було глибшим, але тривало недовго, бо весь світ у межах року-півтора тієї кризи знайшов напрями, у яких рухатися, щоб із неї вийти. Станом на сьогодні ми не бачимо переконливих аргументів для виходу із коронакризи у глобальному масштабі. Тому ця тенденція може тривати, а її збереження є прямою передумовою зменшення ділової активності в майбутньому [7].

У цьому контексті слід звернути увагу на три нюанси. По-перше, у липні індекс будівельної продукції, що є суттєвим чинником інвестиційної активності, у річному вимірі знову почав знижуватися. Він уже падав двозначними темпами в березні — квітні, коли карантин був найжорсткішим. Але потім поступово відновлювався і в червні зріс лише на 0,1%. Суттєвий внесок у негативну динаміку галузі створює житлове будівництво. Замороження об'єктів «Укрбуду» — один із головних визначників такого результату.

По-друге, держава зовсім не покриває дефіциту інвестицій. У бюджетних витратах є стаття «капітальні видатки». За даними Держказначейства, за сім місяців 2020 року у зведеному (державний плюс усі місцеві) бюджеті за нею було витрачено 54,5 млрд. грн., що на 8,3% більше, ніж за такий самий період торік. Але це перше враження, яке виявляється хибним, якщо проаналізувати глибше. Бо ця стаття ділиться на дві інші: «придбання основного капіталу» й «капітальні трансферти».

Перша з них — це якраз і є державні інвестиції, бо витрати на неї ідуть на закупівлю обладнання, предметів довгострокового користування, формування запасів, а також ремонт, реконструкцію та будівництво. Витрати за цю статтю зменшилися на 9,3% рік до року до 28,4 млрд. грн. Друга стаття — це здебільшого трансферти державним підприємствам, гроші з яких або йдуть великому бізнесу, що встановили на держкомпаніях власний менеджмент або покривають збитки від тотальної безгосподарності, як у випадку із хронічно збитковими державними шахтами. Видатки на цю статтю

зросли на 37,2% рік до року до 26,2 млрд. грн. А це чистої води марнотратство, яке ні інвестицій не стимулює, ані виходу економіки із кризи не сприяє.

За січень — липень видатки державного бюджету на ремонт автодоріг (зокрема, відповідна субвенція місцевим бюджетам) зросли на 111% рік до року до 41,0 млрд. грн. Утім, це невеликі суми, які суттєво не впливають на економічну ситуацію у країні загалом. Статистика це підтверджує: за даними Держстату, за сім місяців цього року будівництво інженерних споруд, до яких належать і автодороги, зросло лише на 0,7%. Тобто від широко розрекламованого національного проєкту «Велике будівництво» значно більше сподівань, ніж реального впливу на макроекономічні показники. Тому все це не призводить до зростання економіки, адже щоб вийти на значно вищі темпи будівництва, потрібен капітал, а, як уже сказано, державні та приватні капіталовкладення знижуються.

По-третє, щоб сподіватися на відновлення інвестицій, підприємства повинні мати міцну фінансову базу, не кажучи про оптимістичні очікування. За даними Держстату, у першому кварталі цього року великі й середні підприємства України отримали 118 млрд. грн. чистого збитку, збитковими були 41,5% бізнес-одиниць. Торік за такий самий період така сама вибірка компаній мала 75 млрд. грн. чистого прибутку, до того ж збитковими були тільки 28,2% одиниць.

Отже, підприємствам бракує власних коштів для інвестицій. Але і кредитні кошти також дуже важко залучати. За даними НБУ, на кінець липня обсяг кредитів, виданих банками державним підприємствам, був на 1,2% меншим, аніж на кінець лютого, тобто до початку карантину. У приватних компаніях ситуація краща: з лютого до липня кредитний портфель зріс на 6,3%, але якщо рахувати не з лютого, а з березня (у перші два тижні карантину чимало компаній аврально брали кредити для поповнення обігових коштів), то буде падіння на 1,8%. Тобто нині банки не поспішають брати ризики коронакризи — це стійка тенденція, що призводить до зменшення кредитування та, як наслідок, обмеженості фінансової бази для відновлення інвестицій.

У підсумку маємо не просто спад інвестицій в економіці України, а й тенденції, які грають проти відновлення динаміки капіталовкладень. У своїй суті це дуже несприятлива ситуація, хоча зараз вона у статистиці ще сповна не проявилась. Якщо економіка не знайде компенсаторів низького рівня інвестиційної активності то на нас чекатимуть затяжні кризові процеси.

У цій непростій ситуації за останні кілька місяців українська економіка отримала певну підтримку від зовнішнього сектору. Так, за сім місяців 2020 року експорт товарів та послуг з України знизився на 8,1% рік до року, але імпорт обвалився на 20,8%. У результаті торговельне сальдо зросло (дефіцит зменшився), а це означає, що контрагенти в Україні утримали при собі більше грошей, які витрачали на продукцію внутрішнього виробника. Основні чинники такого результату — високий торішний урожай, завдяки якому за сім місяців експорт продовольства впав лише на 1,4% рік до року, та вкрай низькі ціни на енергоносії, завдяки чому витрати на товарну групу «мінеральні продукти» обвалилися на 35,9% за такий самий період. Однак, залишки торішнього врожаю вичерпуються. Тому експорт продовольства знижується, починаючи із травня, а в липні темп падіння становив уже 16,1% рік до року. Водночас прогнози врожаю на 2020 рік невтішні: через посуху постраждали величезні території посівів кукурудзи, якої Україна вивозить найбільше. Отже, надалі не доводиться сподіватися на високі показники експорту продовольства. Ціна на енергоносії дещо відновилися, але, імовірно, впаде ще раз або принаймні буде відносно низькою ще кілька кварталів. Тому ця стаття витрат валюти поки що буде невисокою. У підсумку той величезний профіцит зовнішньої торгівлі, який Україна мала ще кілька місяців тому, поступово розчинився. За даними НБУ, якщо у квітні профіцит за товарами й послугами становив \$864 млн., то в липні вже був дефіцит в обсязі \$611 млн. Цілком імовірно, що останній зростатиме й надалі.

За січень — липень експорт товарів до країн Азії зріс на 15,3% — до \$9,6 млрд. Завдяки тому, що тамтешні країни значно краще дають раду з пандемією, їхні економіки перебувають у стійкому розвитку і створюють попит на різні товари й послуги на зовнішніх ринках. Як наслідок, Азія стала частиною світу, куди прямує найбільше товарів українського походження, випередивши Європу. І це для України дуже хороша можливість нарощувати свою поки що відносно невелику присутність на азійських ринках і так підтримувати національного товаровиробника й економіку загалом. З огляду на те, що в нинішній ситуації таких можливостей небагато, можливо, потрібно докладати більше зусиль до просування своєї продукції у країни Азії. Тим паче, що зараз ми маємо Міністерство стратегічних галузей промисловості, функції якого це безпосередньо передбачають.

Основою такого стрибка експорту в Азію став Китай. Показники експорту в цю країну з надлишком перекрыли невелике падіння за багатьма іншими азійськими напрямками. За даними Держстату, у першому півріччі 2020 року експорт товарів до Китаю зріс на 92,7%, тобто майже подвоївся. Основа нашого експорту до КНР — руди (38,7%), зернові (22,2%), жири та олії (15,5%), відходи харчопрому (7,5%), чорні метали (6,7%), ядерні реактори, котли, машини (4,3%). Як бачимо, здебільшого йдеться про сировинну продукцію.

Отже, загалом зовнішній сектор був непоганою підтримкою економіки України від початку карантину. Однак, ця підтримка потроху вичерпується. Єдина надія й водночас точка для докладання зусиль — експорт у країни, що найменше постраждали від коронакризи. Якби Україна мала в них хорошу базу присутності, то могла б досить швидко переорієнтувати вагому частку торговельних потоків, щоб уникнути спаду показників зовнішньої торгівлі. Але оскільки в багатьох випадках таку базу потрібно напрацьовувати ледь не з нуля, то немає жодних гарантій, що зовнішній сектор підтримуватиме нашу економіку надалі.

Нині єдина відносно стійка опора для внутрішнього попиту — це споживання. Динаміка обороту роздрібною торгівлю показує: через високу невизначеність у перші місяці карантину українці знизили обсяги споживання, однак потім, після пом'якшення обмежень, відновили його й навіть збільшили порівняно з минулим роком.

По-перше, досі фінансова основа споживання була досить стійкою, хоч і неідеальною. Середньомісячні зарплати й далі зростають: темп зростання за липень становив 7,6%. Так, це не двозначні торішні числа, але хоч якийсь приріст усе ж є. Щоправда, ця статистика стосується лише підприємств, що наймають десятьох і більше працівників. Відомо, що мікробізнес постраждав від коронакризи значно більше. Але ніхто не знає достеменно, наскільки знизилася його доходи, а свідчення самих бізнесменів неоднозначні. Нещодавно влада спробувала підсилити тенденцію зростання доходів і з першого вересня підвищила мінімальну зарплату на 5,9% — до 5000 грн. Це дозволить збільшити фіскальні надходження, але чи не призведе це до переходу бізнесу в тінь — покаже час. Але якщо негативні тенденції в економіці переважають і зарплати перестануть зростати, то остання опора сукупного попиту впаде й відкриє українській економіці шлях до вільного падіння.

До початку коронакризи в Україні стрімко розвивалося кредитування фізичних осіб. Але після початку карантину воно втратило динаміку: за даними НБУ, на кінець липня портфель роздрібних банківських кредитів був лише на 1,7% вищим, аніж на кінець лютого, а березневого рівня він іще не досяг. Тут причина та сама: банки не хочуть брати на себе ризиків. Тому, імовірно, найближчим часом кредитування не буде вагомим чинником споживання.

По-друге, дуже цікава сама структура споживання. Тут з'явилося чимало нових трендів. Ідеться не лише про розвиток доставки їжі чи чогось такого, що вистрелило суто через особливості карантинної реальності. Ідеться про макротренди. Поки що опубліковано дані лише за перший квартал, тому остаточні висновки робити зарано, але й тут є простір для роздумів. Судячи зі статистики, факт закриття кордонів під час пандемії зіграв на користь українській економіці. Ті, хто регулярно їздили відпочивати за кордон, залишилися в Україні й почали витратити на місці. Ті, хто виїжджали з України на заробітки, залишилися тут і або знайшли чим зайнятися, чим зробили свій внесок в український ВВП, або просто витрачали заощадження тут, а не закордоном. У підсумку статистика свідчить, що в першому кварталі кінцеві споживчі витрати українських домогосподарств зросли на 8,1% рік до року. Водночас найбільше зросли реальні витрати на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива (на 19,4% — причина, мабуть, у низьких цінах на енергоносії у другій половині кварталу), одяг і взуття (15,6%), охорону здоров'я (на 12,2% — прямий наслідок пандемії). Цікаво, що під час карантину магазини одягу та взуття були зачиненими, але витрати на ці товари зросли дуже суттєво.

У кожній кризовій ситуації держава мала би ставати рятівником останньої надії. Саме це ми бачимо в розвинутих країнах, які у відповідь на економічні наслідки пандемії й карантину суттєво пом'якшили монетарну та фіскальну політики: зменшили відсоткові ставки, надрукували трильйони доларів грошей і розширили бюджетні дефіцити. На перший погляд, у нас відбувалося щось схоже, бо облікова ставка НБУ знижувалася, а внесені до держбюджету правки узаконили величезний дефіцит у розмірі майже 300 млрд. грн.

Теорія непогана, натомість практика накульгує на обидві ноги, перетворюючи привабливу форму на абсурдну суть. Передусім при плановому річному дефіциті 298 млрд. грн. фактичний його рівень за січень — липень становив 51 млрд. грн. Тобто минула понад половина року, а в економіку влило лише шосту частину запланованого. Це зважаючи на те, що на кінець липня на рахунках уряду в НБУ було 122 млрд. грн., а на початок вересня на єдиному казначейському рахунку лежало понад 45 млрд. грн. Звісно, багато хто критикує уряд за роздутий дефіцит бюджету, тому влада може побоюватися витратити багато. Але якщо вирішили стимулювати економіку, то стимулюйте, а не симулюйте.

За сім місяців 2019 року було здійснено 51,8% запланованих на рік видатків, а за цей самий період 2020 року — лише 49,4%. За доходами ситуація протилежна: торік за січень — липень зібрали 56,9% річного плану доходів, цього року — 60,2%. Водночас статистика Мінфіну неприємно вражає, бо прибутки підприємств знижуються, а надходження з податку на прибуток підприємств зростають на 2,5% (за січень — липень); імпорт падає (на 20,8%), валютний курс падає (середньомісячний за сім місяців на 2,2% рік до року), а надходження акцизного податку із увезених в Україну підакцизних товарів знижуються лише на 10,2%, надходження податку на додану вартість із цих самих товарів зменшуються тільки на 15,5%, хоча, якщо вірити даним, вони мають упасти на понад 20% [7]. Бізнес

повсюдно скаржитися на податковий тиск, але державі байдуже. Ось і виходить, що влада нагорі вирішує стимулювати економіку величезним бюджетним дефіцитом, зміст якого полягає у вливанні в систему грошей, яких бізнесу не вистачає, щоб залишатися на плаву й розвиватися. Водночас розпорядники бюджетних коштів не поспішають витратити те, що їм приписано, бо або не мають проектів, або переконані, що під час кризи краще економити. А податківці й митники вважають, що криза кризою, а план треба виконувати, і будь-який мінус у динаміці надходжень гідний розстрілу. Це повна бюджетна вакханалія, яка ідеально характеризує нинішню владу.

Таким чином, з одного боку, в економіці є низка депресивних тенденцій, деякі з них доволі руйнівні та сплутані з іншими. З іншого — є кілька острівців стабільності й можливих точок зростання. У такій ситуації завданням влади мала би бути швидка переорієнтація економіки із зменшенням вагомості негативних трендів і розвитком у бік точок зростання. Але, на жаль, нинішня влада не може навести лад навіть із бюджетом, не кажучи вже про складніші інструменти реагування на кризові явища. За таких умов кризові тенденції відіграватимуть першу скрипку, їхній вплив на економіку накопичуватиметься та проявлятиметься в дедалі гірших економічних показниках. А виходити з кризи Україна буде після того, як із неї вийдуть усі інші постраждалі країни.

Список використаної літератури

1. Bedianashvili G., Ivanov Yu. B., Paientko T. V. Tax Reforms in Ukraine and Georgia: Changing Priorities. *Journal of Tax Reform*. 2019. № 2. Vol.5. P. 107–128.
2. Bakker A., Kloosterhof S. Tax Risk Management. From Risk to Opportunity. IBFD. 2010. 498 p.
3. Десятнюк О. М. *Концептуальні основи теорії ризиків у сфері оподаткування*. Фінанси України. 2009. № 10. С. 107–115.
4. Перепелица Д. А., Шелемех Н. Н. Пути снижения налогового риска. URL: <http://www.scienceforum.ru/2014/pdf/6911.pdf>.
5. Шавалюк Л. Подвійна реальність. URL: <https://tyzhden.ua/Author/1184>
6. Панченко В., Резнікова Н. Хто не заховався, той і винен. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/245249>
7. Крамар О. Примарне відновлення. URL: <https://m.tyzhden.ua/publication/author/653>

Reference

1. Bedianashvili G., Ivanov Yu. B., Paientko T. V. Tax Reforms in Ukraine and Georgia: Changing Priorities. *Journal of Tax Reform*. 2019. № 2. Vol.5. P. 107–128.
1. Bakker A., Kloosterhof S. (2010) Tax Risk Management. From Risk to Opportunity. IBFD. 498 p.
2. Desiatniuk O. M. (2009) Kontseptualni osnovy teorii ryzykiv u sferi opodatkuvannia [Conceptual foundations of risk theory in the field of taxation]. *Finansy Ukrainy*. 2009. № 10. S. 107–115.
3. Perepelytsa D. A., Shelemekh N. N. (2014) Puty snyzhenyia nalohovoho ryska [Ways to reduce tax risk]. URL: <http://www.scienceforum.ru/2014/pdf/6911.pdf>.
4. Shavaliuk L. Podviina realnist [Double reality]. URL: <https://tyzhden.ua/Author/1184>
5. Panchenko V., Reznikova N. Khto ne zakhovavsia, toi i vynen [Who did not hide, he is guilty]. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/245249>
6. Kramar O. Prymarne vidnovlennia [Ghostly restoration]. URL: <https://m.tyzhden.ua/publication/author/653>